

Akademia WSB

Dąbrowa Górnicza, Cieszyn, Olkusz, Żywiec, Kraków

Wydział Nauk Stosowanych

mgr Piotr Gil

**ZNACZENIE TOŻSAMOŚCI NARODOWEJ POLAKÓW
DLA KSZTAŁTOWANIA BEZPIECZEŃSTWA
NARODOWEGO RP**

Autoreferat pracy doktorskiej napisanej pod kierunkiem promotora:

dr hab. Ryszarda Szynowskiego, prof. AWSB

promotor pomocniczy: dr hab. Paulina Polko, prof. AWSB

Dąbrowa Górnicza 2026

Spis treści

1. Przesłanki wyboru tematu pracy	3
2. Problemy pracy i hipotezy badawcze	4
3. Przebieg badań i struktura pracy	6
4. Wyniki badań w kontekście hipotez badawczych	10
5. Wnioski z badań.....	12
6. Wartość dodana pracy.....	13
7. Kierunki dalszych badań.....	14
8. Plan pracy	15

1. Przesłanki wyboru tematu pracy

Przesłanki wyboru tematu pracy można podzielić na trzy główne przyczyny: 1) zjawiska i procesy w środowisku bezpieczeństwa Polski, 2) rozwój teorii bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, oraz 3) miejsce i rola tożsamości narodowej Polaków w kształtowaniu bezpieczeństwa narodowego RP. Wszystkie te przesłanki wpisują się bezpośrednio w zainteresowania naukowe autora. Podjęcie tego tematu powodowane było także intencją zgromadzenia użytecznej wiedzy mogącej znaleźć zastosowanie zarówno w badaniach naukowych, jak i w praktycznych działaniach na rzecz kształtowania bezpieczeństwa narodowego RP.

Pierwsza przyczyna odnosi się do roli odgrywanej przez niestabilność, zmienność oraz nieprzewidywalność we wspomnianym środowisku, przekładających się na poziom bezpieczeństwa narodowego RP, szczególnie w wymiarze (sektorze) społecznym (społecznościowym). Zjawiska i procesy w środowisku bezpieczeństwa Polski oddziałujące na tożsamość narodową Polaków mają dwojaki charakter:

- 1) zewnętrzny – dotyczące przede wszystkim słabnięcia i rozpadania się postzimnowojennego ładu międzynarodowego (prowadzącego do poddawania w wątpliwość bezpieczeństwa ontologicznego), nasilającej się rywalizacji między mocarstwami w skali globalnej i regionalnej, głębokich przemian zachodzących w Unii Europejskiej i wynikających z nich wyzwań dla państw narodowych oraz ich społeczeństw i wspólnot narodowych, masowej migracji oraz wojny na Ukrainie i jej skutków;
- 2) wewnętrzny – odnoszące się m.in. do osłabienia stabilności i spójności ładu polityczno-społeczno-kulturowego, rozwoju nowoczesnych technologii i mediów społecznościowych oraz związanych z nimi nowych form komunikacji i wzorów zachowań (oraz idących w ślad za nimi zmian stosunków społecznych), zagrożeń dla bezpieczeństwa w wymiarze mentalnym jak np. wojna kognitywna (*cognitive warfare*) lub dywersja psychologiczna oraz historycznych uwarunkowań rozwoju polskiej wspólnoty narodowej (w tym znaczenia kultury i tożsamości narodowej Polaków w kształtowaniu postaw patriotycznych).

Druga przyczyna związana jest przede wszystkim z dorobkiem Szkoły Kopenhaskiej, której zawdzięczamy koncepcję sektorów bezpieczeństwa, wśród których jej przedstawiciele wyróżnili m. in. sektor społeczny, oparty na tożsamości oraz

„bezpieczeństwie tożsamościowym” (*identity security*). Znaczenie tego sektora bezpieczeństwa narodowego oraz tożsamości jako jego wartości chronionej wskazuje na ewolucję pojmowania tegoż bezpieczeństwa, obejmującą także rozwój badań nad znaczeniem czynników o charakterze kulturowym, społecznościowym czy psychologicznym, które odgrywają istotną rolę w kontekście funkcjonowania bezpieczeństwa narodowego. Przejawami tego są m.in. ściśle związana z problematyką tożsamości teoria bezpieczeństwa ontologicznego oraz badania z zakresu bezpieczeństwa kulturowego. Obszary te należą do głównych zainteresowań naukowych autora w dziedzinie bezpieczeństwa.

Trzecia przyczyna dotyczy znaczenia tożsamości narodowej w kontekście kształtowania bezpieczeństwa, stanowiącej jeden z filarów Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP z 2020 r.¹ oraz czynnik warunkującego społeczny potencjał bezpieczeństwa według Białej Księgi Bezpieczeństwa Narodowego RP².

2. Problemy, cele i hipotezy badawcze

W rozprawie sformułowano główny problem badawczy, który przyjął formę poniższego pytania:

Jak tożsamość narodowa Polaków wpływa na kształtowanie bezpieczeństwa narodowego Polski?

Z uwagi na szeroki zakres przedmiotowy zawarty w problemie głównym, autor zdecydował się na dokonanie jego podziału na cztery bardziej zawężone i skonkretyzowane pytania szczegółowe, mające również formę pytań. Ich brzmienie jest następujące:

1. Jaka jest istota tożsamości narodowej?

2. Jak tożsamość narodowa wpływa na kształtowanie bezpieczeństwa narodowego?

3. Jakie są główne elementy tożsamości narodowej Polaków?

4. Jakie główne elementy tożsamości narodowej Polaków mają najistotniejszy wpływ na kształtowanie bezpieczeństwa narodowego Polski?

---

¹ Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP z 2020 r., BBN, Warszawa, ss. 11, 27-28.

² Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego RP, BBN, Warszawa, 2013 r., s. 73.

Rozwiązanie powyższych problemów badawczych wymagało realizacji określonych celów badawczych rozprawy, w tym celu głównego oraz czterech celów szczegółowych.

Głównym celem badawczym rozprawy było: *ustalenie wpływu tożsamości narodowej Polaków na kształtowanie bezpieczeństwa narodowego Polski.*

Do jego realizacji prowadziło z kolei osiągnięcie poniższych celów szczegółowych:

1. *Wyjaśnienie istoty tożsamości narodowej*
2. *Określenie wpływu tożsamości narodowej na kształtowanie bezpieczeństwa narodowego*
3. *Scharakteryzowanie głównych elementów składających się na tożsamość narodową Polaków*
4. *Określenie jakie główne elementy tożsamości narodowej Polaków mają najistotniejszy wpływ na bezpieczeństwo narodowe Polski*

Wreszcie zaś, w powiązaniu z problemami badawczymi utworzone zostały hipotezy badawcze, które, podobnie jak cele badawcze, przyjęły analogiczną strukturę w postaci hipotezy głównej oraz czterech hipotez szczegółowych.

Główna hipoteza badawcza brzmiała: *Przywiązanie obywateli Polski do polskiej tożsamości narodowej może wpływać na kształtowanie bezpieczeństwa narodowego Polski poprzez zwiększanie poziomu spójności społecznej oraz zwiększanie w obywatelach Polski potrzeby i woli przetrwania jako wspólnoty narodowej (jako wartości egzystencjalnych z punktu widzenia bezpieczeństwa narodowego), a także skłonności do podejmowania działań na rzecz zwiększania bezpieczeństwa narodowego Polski.*

Hipotezy szczegółowe miały zaś następującą treść:

- 1) *Istota tożsamości narodowej, pojmowanej jako fenomen o charakterze aksjologiczno-kulturowym oraz psycho-społecznym, wydaje się polegać na mechanizmie identyfikacji obywateli danego państwa z określonym zestawem wartości, idei i szeroko pojętych treści kulturowych, które są powszechnie uznawane za czynniki konstytuujące i wyróżniające dla tworzącej to państwo wspólnoty narodowej. Do zakresu istoty tożsamości narodowej zaliczyć można także wpływ tożsamości narodowej na zwiększanie poziomu spójności narodu jako wspólnoty i wyznaczenie jej misji oraz celów narodowych.*

2) *Tożsamość narodowa wpływa na przetrwanie narodu jako wspólnoty, dzięki czemu może przyczynić się także do ochrony jego bezpieczeństwa narodowego i zapewnienia jego fizycznego przetrwania.*

3) *W świetle uwarunkowań historycznych tożsamości narodowej autor przyjmuje, że najważniejsze elementy tożsamości narodowej Polaków to poczucie więzi i identyfikacja z państwem oraz jej wartościami narodowymi. Najważniejszymi z nich z punktu widzenia tożsamości narodowej są patriotyzm, katolicyzm, rodzina, język oraz dziedzictwo historyczno-kulturowe.*

4) *Za najistotniejsze dla kształtowania bezpieczeństwa narodowego Polski można uznać te elementy tożsamości narodowej Polaków, które odnoszą się do wartości wspólnotowych i państwowych.*

3. Przebieg badań i struktura pracy

Badania zostały przeprowadzone z wykorzystaniem szeregu teoretycznych i empirycznych metod badawczych, a sam proces badań został zrealizowany w podziale na trzy główne etapy.

Celem pierwszego etapu było zebranie wstępnego materiału badawczego pozwalającego na zidentyfikowanie luki badawczej oraz skonkretyzowanie obszaru problemowego dysertacji. W tym celu wykorzystane zostały metody teoretyczne w postaci krytycznej analizy piśmiennictwa, a także analizy oraz wnioskowania.

Analiza piśmiennictwa posłużyła ustaleniu obecności w dorobku nauk o bezpieczeństwie zagadnienia znaczenia tożsamości narodowej Polaków w kontekście kształtowania bezpieczeństwa narodowego RP oraz sposobu ujmowania i konceptualizacji tegoż zagadnienia. Dokonano także określenia i sprecyzowania zakresu przedmiotowego pojęć tożsamości narodowej i bezpieczeństwa narodowego, związków między tymi pojęciami (na płaszczyznach takich jak sektory bezpieczeństwa narodowego czy też funkcje tożsamości narodowej) oraz specyfiki tożsamości narodowej Polaków i jej historycznej zmienności. Ponadto przeprowadzona krytyczna analiza piśmiennictwa, wraz z wykorzystaniem pozostałych metod teoretycznych, umożliwiła nie tylko identyfikację luki badawczej, lecz także sformułowanie problemów, celów oraz hipotez badawczych, a wreszcie również dobór odpowiednich metod badawczych, technik i narzędzi badawczych do badań właściwych.

Drugi etap badań obejmował zastosowanie metod empirycznych, do których należały analiza dokumentów, analiza dyskursu oraz sondaż diagnostyczny. Co warto podkreślić, autor starał się posługiwać poszczególnymi metodami badawczymi w sposób synchroniczny oraz ukierunkowany na ich wzajemne sprzężenie zwrotne. Oznaczało to taki *modus operandi* w toku prowadzenia badań, w którym badacz dokłada starań o konsekwentne wiązanie ze sobą wyników badań i płynących z nich wniosków oraz dokonywanie swoistej „retrospekcji” poprzez odnoszenie się do poczynionych uprzednio ustaleń. Tego typu podejście gwarantowało, iż poszczególne metody badawcze nie były oderwane zarówno od siebie nawzajem, jak i od poszczególnych problemów oraz celów badawczych. Tym samym proces badawczy oraz składany zeń raport cechowały konsekwencja metodologiczna oraz spójna logika wywodu.

Celem analizy treści oraz analizy dyskursu było określenie roli i funkcji pełnionych przez tożsamość narodową Polaków w polityce państwa polskiego, rozpatrywanych z perspektywy potencjalnego znaczenia i wpływu tejże tożsamości na bezpieczeństwo narodowe RP. Z kolei przeprowadzenie sondażu diagnostycznego miało służyć dokonaniu pogłębionej oceny i weryfikacji wspomnianego znaczenia i wpływu (w odniesieniu do podejmowanych w tym zakresie działań) na podstawie wiedzy i opinii pozyskanych od respondentów stanowiących ekspertów w obszarach tożsamości narodowej i bezpieczeństwa narodowego.

W ramach analizy dokumentów zbadane zostały cztery kategorie tekstów:

- 1) Źródła zastane w postaci przeprowadzonych w latach 2020-2024 badań społecznych poświęconych problematyce tożsamości narodowej Polaków
- 2) Dokumenty strategiczne
- 3) Akty prawne
- 4) Inne dokumenty związane z działaniami podejmowanymi przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwo Edukacji Narodowej oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w latach 2000-2024, dotyczącymi tożsamości narodowej

Analiza dyskursu publicznego objęła dwie kategorie tekstów z okresu lat 2020–2024: *exposé* prezesów Rady Ministrów RP oraz orędzia prezydentów RP. Autor dokonał ich selekcji w oparciu o kryterium przedmiotowe, polegające na identyfikacji w poszczególnych *exposé* oraz orędziach odniesień do problematyki tożsamości narodowej

Polaków lub też, w przypadku braku istnienia takowych w formie *expressis verbis*, innych fragmentów dotyczących zagadnień bliskoznacznych, wśród których najczęstszymi były kwestie dotyczące kultury i dziedzictwa narodowego oraz historii i/lub pamięci historycznej Polaków.

Ostatnią z wykorzystanych w procesie badawczym metod był sondaż diagnostyczny. Jego realizacja podzielona została na kilka części. W pierwszej z nich wyodrębnione zostały kategorie respondentów, do których autor miał zwrócić się z zaproszeniem do udziału w badaniu. Poszczególne kategorie respondentów zostały dobrane w sposób mający zagwarantować szerokie i zróżnicowane spektrum środowisk (pod względem merytorycznym i społecznym), do których przynależeli poszczególni respondenci, a tym samym umożliwić pozyskanie szczegółowej i kompleksowej wiedzy na temat tożsamości narodowej Polaków oraz jej znaczenia dla bezpieczeństwa narodowego RP. W efekcie wybrane zostały następujące kategorie respondentów:

- 1) Środowisko naukowe, z podziałem na respondentów reprezentujących:
  - a) dyscyplinę nauki o bezpieczeństwie
  - b) inne dyscypliny w dziedzinie nauk społecznych oraz dziedzinie nauk humanistycznych
- 2) Instytucje publiczne
- 3) Kościoły i związki wyznaniowe
- 4) Organizacje pozarządowe (NGOs)
- 5) Think tanki
- 6) Publicyści

Dobór i selekcja respondentów do poszczególnych kategorii zostały oparte na kryterium merytorycznym, mającym na celu zidentyfikowanie osób stanowiących ekspertów w odniesieniu do przedmiotu badań, zgodnie z przyjętymi przez autora definicjami słownikowymi terminu „ekspert”. Wspomniane kryterium przedmiotowe odnosiło się po pierwsze do specjalizacji naukowej bądź zawodowej poszczególnych respondentów oraz posiadanej przez nich wiedzy w zakresie tożsamości narodowej Polaków oraz bezpieczeństwa narodowego RP, po drugie zaś do faktu ich rzeczywistej aktywności powiązanej z dwoma wyżej wymienionymi obszarami. Efektem dokonania wspomnianego doboru oraz selekcji była lista 135 osób oraz instytucji i środowisk,

spośród których autor pozyskał grupę 30 respondentów. Przeprowadzone z nimi właściwe wywiady poprzedził pilotaż, który posłużył do otrzymania od respondentów informacji zwrotnej nt. struktury kwestionariusza wywiadu oraz treści zawartych w nim pytań, na podstawie czego dokonane zostały stosowne korekty i modyfikacje.

Trzecim i ostatnim etapem procesu badawczego było opracowanie wyników badań. Główną część tego opracowania stanowiło syntetyczne zestawienie wyników badań uzyskanych za pośrednictwem metod empirycznych. Czynność tę poprzedziło poddanie wspomnianych wyników kategoryzacji i kodowaniu, a następnie podzielenie ich i przypisanie do czterech grup tematycznych :

- 1) Ochrona i zachowanie tożsamości narodowej Polaków jako jeden z polskich interesów narodowych w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego Polski
- 2) Elementy tożsamości narodowej Polaków i ich konsekwencje dla bezpieczeństwa narodowego Polski
- 3) Wyzwania i zagrożenia dla tożsamości narodowej Polaków
- 4) Działania na rzecz zachowania, wzmocnienia i ochrony tożsamości narodowej Polaków w kontekście zagrożeń bezpieczeństwa narodowego Polski

Zestawienie zostało utworzone z podziałem na wyniki uzyskane w ramach analizy dyskursu oraz sondażu diagnostycznego. W trakcie tej czynności wykorzystane zostały metody teoretyczne w postaci analizy, porównania, abstrahowania, uogólnienia, syntezy oraz wnioskowania. Zastosowanie tychże metod wiązało się w szczególności z koniecznością wyodrębnienia tych fragmentów tekstów stanowiących przedmiot badań w ramach analizy dyskursu oraz wypowiedzi udzielonych przez respondentów w trakcie wywiadów w ramach sondażu diagnostycznego, które nie tylko dotyczyły problematyki tożsamości narodowej Polaków oraz bezpieczeństwa narodowego RP, ale także zawierały treści relewantne z punktu widzenia relacji pomiędzy obydwoma zmiennymi oraz problemów i celów badawczych³. Zestawienie przyjęło formy: opisu tekstowego, tabeli porównawczych oraz wykresów.

---

³ W obu przypadkach materiał badawczy zawierał fragmenty i treści powiązane wprowadzie ze wspomnianymi zagadnieniami stanowiącymi zmienne (tj. tożsamością narodową Polaków jako zmienną niezależną oraz bezpieczeństwem narodowym RP jako zmienną zależną), lecz jednocześnie irrelewantne z punktu widzenia problemów i celów badawczych rozprawy.

Konsekwencją realizacji procesu badawczego oraz opracowania uzyskanych wyników badań jest rozprawa doktorska, której struktura składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów oraz zakończenia. Struktura ta odzwierciedla przyjęte przez autora problemy badawcze.

4. Wyniki badań w kontekście hipotez badawczych

W świetle uzyskanych wyników badań można stwierdzić, iż przyjęte przez autora hipotezy zostały zweryfikowane pozytywnie w przeważającym zakresie, lecz uzyskane wyniki badań dostarczyły także informacji wykraczających poza zakres przedmiotowy hipotez i uzupełniły je o nowe wątki, zaś w przypadku trzeciej hipotezy szczegółowej wystąpiła konieczność falsyfikacji pewnych jej aspektów.

Hipoteza szczegółowa 1:

- Pozytywna weryfikacja: istota tożsamości narodowej jako fenomen aksjologiczno-kulturowy oraz psychospołeczny. Naczelna funkcja polegająca na identyfikacji obywateli państwa ze wspólnotą narodową, która to państwo konstytuuje.
- Dodatkowe ustalenia: aspekt identyfikacji nie wyczerpuje istoty tożsamości narodowej, obejmuje ona także inne cechy, mechanizmy i funkcje istotne z perspektywy bezpieczeństwa narodowego, w tym funkcję mobilizacyjną czy mechanizm różnicowania.

Hipoteza szczegółowa 2:

- Pozytywna weryfikacja: tożsamość narodowa przyczynia się do przetrwania narodu jako wspólnoty i w konsekwencji chroni bezpieczeństwo (narodowe) tejże wspólnoty i jej przetrwanie fizyczne. Przetrwanie narodu jako wspólnoty wiąże się także z zachowaniem jego dziedzictwa kulturowego i zapewnieniem jego bezpieczeństwa ontologicznego. Kluczowe w kontekście tego wpływu są wymiar aksjologiczny i funkcja mobilizacyjna tożsamości narodowej oraz związany z nią mechanizm kształtowania postaw patriotycznych i proobronnych.
- Dodatkowe ustalenia: konieczność kształtowania oraz wykorzystywania tożsamości narodowej w sposób sprzyjający bezpieczeństwu narodowemu i nie wywołujący zagrożeń wobec tego bezpieczeństwa. Przykładem tego może być brak inkluzywności czy nacjonalizm, które zwiększają prawdopodobieństwo wystąpienia zjawisk takich jak społeczna polaryzacja, antagonizacja, radykalizacja, a nawet ekstremizm.

Hipoteza szczegółowa 3:

- Częściowa pozytywna weryfikacja: potwierdzenie znaczenia poczucia więzi i identyfikacji z państwem oraz jego wartościami narodowymi jako kluczowych elementów tożsamości narodowej Polaków. Dotyczy to także znaczenia patriotyzmu, rodziny oraz języka.
- Dodatkowe ustalenia: brak wyraźnego potwierdzenia znaczenia katolicyzmu, ambiwalencja w przypadku znaczenia dziedzictwa historyczno-kulturalnego. Inne kluczowe elementy tożsamości narodowej Polaków to wartości polityczne oraz lokalne i regionalne aspekty tożsamości narodowej.

Hipoteza szczegółowa 4:

- Pozytywna weryfikacja: potwierdzenie znaczenia wartości wspólnotowych i propaństwowych jako elementów kluczowych z punktu widzenia kształtowania bezpieczeństwa narodowego RP.
- Dodatkowe ustalenia: znaczenie lokalnego i regionalnego wymiaru tożsamości narodowej jako elementów kształtujących bezpieczeństwo narodowe RP. Wspólnoty lokalne i regionalne („małe ojczyzny”) jako miejsca pierwszego kontaktu oraz swoistej „nauki” czy „treningu” kultywowania kultury i tożsamości narodowej. Znaczenie kultury politycznej obejmującej wartości pozwalające zapobiegać zjawiskom stanowiącym zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego

Główna hipoteza:

- Pozytywna weryfikacja: tożsamość narodowa jako czynnik zwiększający spójność społeczną oraz skłonność obywateli Polski do podejmowania działań na rzecz obrony wspólnoty narodowej i państwa, co prowadzi do zwiększania bezpieczeństwa narodowego RP.
- Dodatkowe ustalenia: konieczność podkreślenia znaczenia nie tylko wymienionych w hipotezie głównej *skłonności*, lecz (w szerszym ujęciu) *postaw* obywatelskich ukierunkowanych na bezpieczeństwo narodowe Ojczyzny; a także społecznego (a nie jedynie indywidualnego i obywatelskiego) wymiaru tożsamości narodowej, tj. jej funkcjonowania w środowisku lokalnym i regionalnym poprzez działalność organizacji społecznych (pozarządowych).

5. Wnioski z badań

Przeprowadzone badania i uzyskane wyniki pozwalają stwierdzić, iż tożsamość narodowa oznacza przede wszystkim identyfikację będących jej depozytariuszami obywateli ze wspólnotą narodową oraz jej kulturą, wartościami, tradycją, dziedzictwem, a także historią i pamięcią o niej. Przystwojenie tożsamości narodowej, czyli jej internalizacja, świadczy o włączeniu jej oraz składających się na nią treści do szerszego kontekstu tożsamości jednostkowej i zbiorowej. W rezultacie tożsamość ta staje się istotną wartością dla obywateli oraz całej wspólnoty narodowej. Tożsamość narodowa jako składnik rzeczywistości społecznej odgrywa w niej istotną rolę w dwóch wymiarach: z jednej strony jako zbiór elementów dziedzictwa historyczno-kulturowego (materialnych i niematerialnych); z drugiej zaś jako atrybut wspólnoty narodowej o charakterze świadomościowym, nieustannie tworzony i odtwarzany na przestrzeni dziejów, wyznaczający ramy ontologiczne wspólnoty narodowej i jej członków oraz umożliwiający tym podmiotom samookreślenie i „umiejscowienie” się w świecie względem innych wspólnot.

Z punktu widzenia znaczenia tejże tożsamości dla bezpieczeństwa wspólnoty narodowej i jej członków można mówić przede wszystkim o pełnionej przez nią roli spajającej i mobilizującej do ochrony państwa i tworzącej go wspólnoty narodowej. Umożliwia to aksjologiczny wymiar tożsamości narodowej, który sprawia, iż państwo oraz wspólnota narodowa jako korelaty tejże tożsamości są traktowane jako wartości *per se*, w wyniku czego obywatele przejawiający ową tożsamość stają się bardziej skłonni do ponoszenia ofiar oraz angażowania się w obronę tego, co stanowi dla nich wartość. Tak rozumiana tożsamość narodowa stanowi zasób bezpieczeństwa narodowego, w związku z czym jej zachowanie, wzmacnianie, ochrona, nadawanie jej pożądanego kształtu oraz wykorzystywanie staje się zadaniem państwa i jego instytucji, które powinny podejmować związane z tym działania nie tylko przez pryzmat celów i zadań realizowanych w obszarach właściwych dla kultury i tożsamości narodowej, lecz także w powiązaniu z obszarem strategii i polityki bezpieczeństwa narodowego.

Przeprowadzone badania pozwoliły także na wyciągnięcie wniosków wprowadzających wątki wykraczające poza zakres przyjętych w rozprawie problemów i hipotez badawczych. Otóż w toku badań i w świetle ich wyników ustalone zostało, że najważniejszym z punktu widzenia znaczenia i wpływu na bezpieczeństwo narodowe aspektem istoty tożsamości narodowej i jej przejawem są patriotyczne i proobronne

postawy obywateli, Jeśli zaś chodzi o sam proces ich kształtowania, to wyniki badań wskazują jednoznacznie na fakt, iż jakkolwiek państwo ma do odegrania istotną rolę w tym procesie (przede wszystkim za pośrednictwem edukacji oraz polityki kulturalnej), to podstawowy ciężar odpowiedzialności spoczywa przede wszystkim na społeczeństwie obywatelskim i tworzących je podmiotach. Co więcej, proces ten jest niemożliwy do zrealizowania bez uwzględnienia lokalnego i regionalnego kontekstu, w którym obywatele mają możliwość doświadczania tożsamości narodowej w najbardziej bezpośredni sposób. Właściwym podejściem do kształtowania tożsamości narodowej jest zatem takie, które można określić jako oddolne, nie zaś odgórne. Należy jednakże podkreślić, iż ostateczny sukces w tym przedsięwzięciu, które można i powinno się postrzegać jako dążenie do ukształtowania strategicznego zasobu bezpieczeństwa narodowego RP, jaki stanowi tożsamość narodowa Polaków, zależy od uzyskania efektu synergii pomiędzy przedsięwzięciami i działaniami państwa oraz społeczeństwa obywatelskiego i wszelkich składających się nań podmiotów (aktorów).

6. Wartość dodana pracy

Przeprowadzone badania i uzyskane za ich pośrednictwem wyniki wniosły do dorobku dyscypliny nauki o bezpieczeństwie wkład w postaci wiedzy na temat jednego z głównych miękkich (*soft*) czynników kształtujących bezpieczeństwo narodowe w wymiarze ludzkim i społecznym, jakim jest tożsamość narodowa.

Na poziomie teoretycznym wyjaśnione zostały kwestie takie jak elementy, wartości i funkcje tożsamości narodowej w kontekście kształtowania i wzmacniania bezpieczeństwa narodowego. Określone zostało znaczenie tożsamości narodowej dla bezpieczeństwa narodowego w odniesieniu do jego kluczowych sektorów oraz wymiaru aksjologicznego.

Na poziomie empirycznym określona została specyfika tożsamości narodowej Polaków oraz jej wpływ na bezpieczeństwo narodowe RP, jak również działania podejmowane w tym zakresie przez podmioty tegoż bezpieczeństwa. Dokonane zostały także ustalenia nt. sposobów zachowania, wzmocnienia, ochrony, kształtowania i wykorzystania tożsamości narodowej Polaków na rzecz zapewniania pożądanego poziomu bezpieczeństwa narodowego RP. Wyniki badań potwierdziły, iż nadrzędną rolę odgrywa w tym procesie nie państwo prowadzące działania odgórne, lecz społeczeństwo obywatelskie podejmujące wysiłki oddolne. Konstatacja ta jest niezwykle istotna z

punktu widzenia strategii bezpieczeństwa narodowego RP, w której tożsamość narodowa traktowana jest jako jeden z jej filarów, gdyż pozwala ona na bardziej adekwatne ukierunkowanie działań w tym zakresie. Ma to znaczenie szczególnie w świetle zidentyfikowanej rozbieżności pomiędzy stanem obecnym, a działaniami postulowanymi przez ekspertów.

Wreszcie przeprowadzone badania zwróciły uwagę na ważne z punktu widzenia bezpieczeństwa narodowego zagadnienie ambiwalencji tożsamości narodowej rozpatrywanej jako czynnik i zasób dla kształtowania tegoż bezpieczeństwa. Oprócz niewątpliwie licznych pozytywnych aspektów oddziaływania tożsamości narodowej na bezpieczeństwo narodowe posiadać może ona także takie cechy, które mogą stanowić źródło zagrożeń dla bezpieczeństwa narodowego, czego przykładem są takie negatywne i groźne zjawiska społeczne jak polaryzacja, antagonizacja, radykalizacja bądź ekstremizm. Tym samym jednym z priorytetowych zadań z punktu widzenia wykorzystania tożsamości narodowej Polaków na rzecz bezpieczeństwa narodowego RP jest niwelowanie jej negatywnych cech i skutków z perspektywy tego procesu oraz kształtowanie jej w pożądanym sposób. Tym samym zagadnienie to łączy obszary teorii oraz praktyki bezpieczeństwa.

7. Kierunki dalszych badań

W przekonaniu autora wyróżnić można trzy najważniejsze obszary tematyczne, w których powinny być realizowane dalsze badania:

- Tożsamość narodowa Polaków jako czynnik kształtowania postaw obywatelskich sprzyjających bezpieczeństwu narodowemu

Jednym z najważniejszych kierunków dalszych badań powinno być zgłębienie problematyki roli tożsamości narodowej Polaków w kreowaniu postaw obywatelskich ukierunkowanych na obronność oraz bezpieczeństwo narodowe Polski. Należy ustalić jakie rodzaje postaw obywatelskich są najważniejsze i najbardziej pożądane z punktu widzenia bezpieczeństwa narodowego Polski, co cechuje takie postawy, w jaki sposób i przez kogo są i/lub mogą i powinny być kształtowane oraz jaką rolę zadanie to powinno odgrywać w strategii i polityce bezpieczeństwa narodowego RP.

- Społeczeństwo obywatelskie w działaniach na rzecz tożsamości narodowej Polaków w relacji do bezpieczeństwa narodowego RP

Z uwagi na poczynione w toku badań ustalenia, w świetle których najważniejsza rola w zakresie działań na rzecz zachowania, wzmocnienia, ochrony, kształtowania i wykorzystywania tożsamości narodowej Polaków w celu zapewnienia pożądanego poziomu bezpieczeństwa narodowego RP przypada społeczeństwu obywatelskiemu i tworzącym je podmiotom niższego rzędu (organizacjom pozarządowym, rodzinie, związkom wyznaniowym etc.) konieczne jest zrealizowanie pogłębionych badań dotyczących ról, zadań i sposobów działania społeczeństwa obywatelskiego i składających się nań podmiotów (aktorów) w zakresie kształtowania tożsamości narodowej Polaków w sposób korzystny dla bezpieczeństwa narodowego RP.

- Tożsamość narodowa jako element edukacji dla bezpieczeństwa

Za istotny kierunek badań należy zatem uznać kwestię uwzględnienia tożsamości narodowej jako jednego z zagadnień edukacji dla bezpieczeństwa. Szczególnie istotne wydaje się zbadanie możliwości powiązania różnych obszarów tematycznych z obszarem edukacji dla bezpieczeństwa, tj. edukacji historycznej, edukacji z zakresu wiedzy o kulturze oraz edukacji regionalnej, a zatem osiągnięcie efektu synergii edukacyjnej, ukierunkowanego na potrzeby bezpieczeństwa narodowego RP.

8. Plan pracy

WSTĘP

ROZDZIAŁ 1. METODOLOGICZNE PODSTAWY ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

1.1. Sytuacja problemowa

1.2. Przedmiot badań

1.3. Problemy i cele badawcze

1.4. Hipotezy badawcze

1.5. Metody, techniki i narzędzia badawcze

1.6. Założenia organizacji procesu badawczego

1.7. Ograniczenia badawcze

ROZDZIAŁ 2. POJĘCIE I ISTOTA TOŻSAMOŚCI NARODOWEJ

2.1. Definiowanie i koncepcje tożsamości narodowej

2.1.1. Istota tożsamości w rozumieniu ogólnym

2.1.2. Istota tożsamości narodowej jako tożsamości zbiorowej

2.2. Uwarunkowania tożsamości narodowej

2.2.1. Uwarunkowania geograficzno-geopolityczne

2.2.2. Uwarunkowania cywilizacyjne

2.2.3. Uwarunkowania kulturowe

2.2.4. Uwarunkowania historyczne

2.2.5. Uwarunkowania społeczno-polityczne

2.3. Elementy tożsamości narodowej

2.4. Funkcje tożsamości narodowej

2.5. Tożsamość narodowa jako wartość

2.6. Podsumowanie i wnioski

ROZDZIAŁ 3. TOŻSAMOŚĆ NARODOWA JAKO WARTOŚĆ BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO

3.1. Współczesne pojęcie i zakres bezpieczeństwa narodowego

3.2. Tożsamość narodowa a sektory bezpieczeństwa narodowego

3.3. Elementy tożsamości narodowej a bezpieczeństwo narodowe

3.4. Funkcje tożsamości narodowej w bezpieczeństwie narodowym

3.5. Tożsamość narodowa w ujęciu wartości bezpieczeństwa narodowego

3.7. Podsumowanie i wnioski

ROZDZIAŁ 4. TOŻSAMOŚĆ NARODOWA POLAKÓW

4.1 Elementy tożsamości narodowej Polaków

4.1.1. Opracowania historyczne

4.1.2. Badania społeczne

4.2. Wyzwania i zagrożenia dla tożsamości narodowej Polaków

4.3. Działania na rzecz zachowania tożsamości narodowej Polaków

4.3.1. Dokumenty strategiczne

4.3.2. Akty prawne

4.3.3. Działalność resortów rządowych

4.4. Podsumowanie i wnioski

ROZDZIAŁ 5. WPŁYW TOŻSAMOŚCI NARODOWEJ POLAKÓW NA KSZTAŁTOWANIE BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO POLSKI

5.1. Uwagi wstępne

5.2 Podstawowe uwarunkowania i wartości kształtujące bezpieczeństwo narodowe Polski

5.3. Ochrona i zachowanie tożsamości narodowej Polaków jako jeden z polskich interesów narodowych w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego Polski

5.3.1. Ochrona i zachowanie tożsamości narodowej Polaków jako jeden z polskich interesów narodowych w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego Polski w *exposé* Prezesów Rady Ministrów RP oraz orędziach Prezydentów RP

5.3.2. Ochrona i zachowanie tożsamości narodowej Polaków jako jeden z polskich interesów narodowych w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego Polski w opiniach ekspertów

5.4. Elementy tożsamości narodowej Polaków i ich konsekwencje dla bezpieczeństwa narodowego Polski

5.4.1. Elementy tożsamości narodowej Polaków i ich konsekwencje dla bezpieczeństwa narodowego Polski w *exposé* Prezesów Rady Ministrów RP oraz orędziach Prezydentów RP

5.4.2. Elementy tożsamości narodowej Polaków i ich konsekwencje dla bezpieczeństwa narodowego Polski w opiniach ekspertów

5.5. Wyzwania i zagrożenia dla tożsamości narodowej Polaków

5.5.1. Wyzwania i zagrożenia dla tożsamości narodowej Polaków w *exposé* Prezesów Rady Ministrów RP oraz orędziach Prezydentów RP

5.5.2. Wyzwania i zagrożenia dla tożsamości narodowej Polaków w opiniach ekspertów

5.6. Działania na rzecz zachowania, wzmocnienia i ochrony tożsamości narodowej Polaków w kontekście zagrożeń bezpieczeństwa narodowego Polski

5.6.1. Działania na rzecz zachowaniu, wzmocnienia i ochrony tożsamości narodowej Polaków w kontekście zagrożeń bezpieczeństwa narodowego Polski w *exposé* Prezesów Rady Ministrów RP oraz orędziach Prezydentów RP

5.6.2. Działania na rzecz zachowania, wzmocnienia i ochrony tożsamości narodowej Polaków w kontekście zagrożeń bezpieczeństwa narodowego Polski w opiniach ekspertów

5.7. Podsumowanie i wnioski

ZAKOŃCZENIE

BIBLIOGRAFIA

WYKAZ TABEL

WYKAZ WYKRESÓW

WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW

STRESZCZENIE ROZPRAWY W JĘZYKU POLSKIM

SUMMARY OF THE DISSERTATION IN ENGLISH